

RESEARCH ARTICLE

Ozod Sharafiddinov – Master Translator

Zilola Xujaniyazova

Researcher, Tashkent State University of Oriental Studies Toshkent, Uzbekistan

VOLUME: Special Issue 2026

PAGE: 35-38

Copyright © 2026 European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, this is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 4.0 International License. Licensed under Creative Commons License a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

This article presents a scholarly analysis of the translation skills of translator Ozod Sharafiddinov. The vivid presentation of lexical richness, stylistic patterns, and expressions in Ozod Sharafiddinov's translations contributed to a clearer and more understandable content for Uzbek readers. He deeply analyzed every phrase and word combination and translated them in accordance with the norms and requirements of the Uzbek language.

KEY WORDS

translation, skill, standards, translator, style, original.

INTRODUCTION

O'zbek tarjimachiligida bir qator mohir va fidoyi tarjimonlarning borligi, ularning samarali mehnatlari natijasi o'laroq bugun o'zbek tarjima-chilik maktabi o'z o'rnini, salohiyatini va ahamiyatiga ega. Hozirgi davr ma'nasi shu tarjimachiligimizning katta vakillari tajribasini, ular faoliyatini o'rganishga, tadqiq etishni taqazo etadi.

Tarjima – murakkab va o'z o'rnida nozik san'at. Uning mas'uliyati nafaqat tarjima qilayotgan so'z va gapning ma'nosini to'g'ri berishdan iborat, balki muallif uslubining o'ziga xosligini, ichki energiyasidan kelib chiqadigan eng rangin va nafis xususiyatlarini saqlab qolishdan iboratdir. Binobarin, badiiy ohang, harakat, so'z va so'zlar tizmasining zamirida yashirinib yotgan ichki joziba, milliy kolorit se-mantik hodisa sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Muallifning so'z tanlash va so'z biriktirish borasidagi o'ziga xosligi badiiy asarning eng muhim xossasi bo'lgan obrazlilikni, har bir to'vush, nuqta va vergulning badiiy funksiyasini to'g'ri aks ettirishida namoyon bo'ladi" [7, 31.]. Ozod Sharafiddinovning tarjima asarlarini ana shu kabi mezonlar talabidan kelib chiqib o'rganadigan bo'lsak, tilimizning mislsiz imkoniyatlari borligini, ana shu til tilsimi va

or-ginal g'oyasi bu vosita bilan mutarjim mahorati ila qanday ochilganini yaq-qol ko'rishimiz mumkin.

Tarjima san'atida yozuvchi g'oyasini saqlash muammosi asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Professor N.Komilov fikricha, "Tarjima-da asarni qay tarzda tushunishning ahamiyati katta. Chunki tarjimon agar ijodkor niyatlari, g'oyasini behato anglab etsa, ruhiga, ma'nolari olamiga kira olsa va buni o'z ona tilida san'atkorona aks ettirsa, tarjima asliga yaqin, badiiy barkamol bo'ladi". [3, 175.]

Darhaqiqat, asarning nozik ma'nolarini, ijodkor ruhini, asarning kontseptsiyasini to'g'ri idrok qilish va tarjimada asl nusxaning butun kontseptsiyasini aks ettirish oson emas. Sirasini aytganda, Ozod Sharafiddinov mustaqillik yillari sermahsul ijod qilgan zabardast adibdir. U kishining fidokorona mehnatlari natijasi o'laroq, kitob javonlarimiz jahon adabiyotining bir qancha bebaho asrlari hisobiga boyidi.

O'zbekiston Qahramoni Ozod Sharafiddinov – zamonaviy o'zbek tanqidchiligidan yorqin namoyandasi, atoqli jamoat arbobi, mohir so'z san'atkori edi. Olimning serqirra ijodi ijtimoiy-falsafiy, lingvis-tik, lingvoslubiy nuqtai nazardan

o'rganilishga loyiq mohiyati bilan alo-hida ajralib turadi. Uning o'tkir falsafiy qiymatga ega va tan-qid-chi-likning yuksak namunasi bo'lgan asarlari, badiiy tarjimalari, po-e-ti-ka va til haqidagi sermazmun maqolalarini o'qigan kitobxon hay-rat-ga tushadi. Ozod Sharafiddinovning qalami-da ona tilimiz xazina-si-ri-dagi har bir so'z yangidan-yangi imkoniyatlarini namoyon qiladi, be-qiyos falsafiy mazmun va mohiyat kasb etadi. Filologiya fanlari dok-tori, professor B.Karimov to'g'ri ta'kidlaganidek: "Ozod Sha-ra-fid-di-nov o'zbek tilining ham jonkuyari edi. Fikrini og'zaki til-da ravon ba-yon qilganidek, yozma tili, uslubi ham, yozgan barcha asarlarining tili ham nihoyatda jozibali edi. Til to'g'risida qator maxsus maqolalar yoz-gan ustozning ayni fazilati boshqa ko'pgina olimlarga o'rnak bo'-lar-kid-ir" [2, 218]. Ozod Sharafiddinovning tarjimonlik faoliyati mi-so-li-da aytish mumkinki, tarjimada yozuvchi g'oyasini saqlash quyidagi umu-miy xususiyatlardan iborat:

- Birinchidan. Tarjimon yozuvchidan kam bo'lmagan darajada fikr-lashi va ijodiy faoliyat tajribasiga ega bo'lishi lozim.
- Ikkinchidan. Yozuvchi g'oyasini saqlash uchun tarjimon faol kitobxon bo'lishi va yozuvchining maqsadi teran tushunishi kerak.
- Uchinchidan. Tarjimon yozuvchi g'oyasini saqlash uchun asar obyektini aniq tasavvur qilishi kerak.

Asosiy qism. Tarjimonning "Kitobsiz yashab bo'lmas" risolasi o'qib, unda davrning eng dolzarb masalasi, inson ma'naviy olami-ning tubanlashuvi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga loqaydlik, be-pisandlik singari illatlar yoshlar tarbiyasiga o'z nuqsini so-la-yot-ga-ni-ni – buning barchasi esa kitobga bo'lgan munosabatlarimizning o'z-garganidan ekaniga amin bo'lasiz. Aslini olganda materialistik dun-yoqarash, markscha-lenincha ta'limot odamlarni e'tiqodsiz in-son-larga aylantirdi. Jumladan, bu dunyodan boshqa hayot yo'q de-gan materialistik qarash zahirida qanchalar dahshatli oqibatlar yot-ga-nini qarang. Demak shu hayotda yashab qolish kerak! Harqalay, "ya-shab qolish" iborasini juda kamdan-kam odamlar ko'proq o'qib, ko'p-roq ilm olish kerak, deb tushunadilar.

Ozod Sharafiddinov oddiygina bo'lib tuyulgan voqeaning yoni-dan befarq o'tib keta olmaydi. Yoshlarning kitobga, ilm olishga bo'l-gan loqaydliklariga befarq emas. Buning ostida qanday ijtimoiy ofat-lar yotganini teran angelaydi va quyidagi

kuyunchak satrlarni bitadi: "...Biz maqolamizga "kitobsiz yashab bo'lmas" deb sarlavha qo'ydik. To'g'-risini aytganda, kitobsiz ham bemalol yashab, umr o'tkazsa bo'-la-veradi. Faqat bu qanday umr bo'ladi? Umrida birorta ham kitob o'qi-magan odam, bugungi dunyoda nima degan odam bo'ladi. Kitob o'qi-maslik hayotda muqarrar tarzda chalamullalikga, ma'rifatsiz-lik-ka, johillikka olib keladi. Bular esa o'z navbatida loqaydlikni, fikr-siz-lik-ni, ma'naviy qashshoqlikni tug'diradi. Bu sifatlar bilan manqurt-lik-ning orasi bir qadam xolos"..." [10, 28].

Olim kitob o'qimay qo'yganimizning sabablarini o'tmish tuzum sharoitidan ekanini, gapirilaverib chaynalib ketgan so'zlarda ifoda etib o'tirmaydi. Balki fikrni-fikrga yedirib yuboradi va aytmoqchi bo'l-gan fikrini anchayin salmoqdor qilishga erishadi. Bir paytlari ki-tob o'qishimiz hech kimni unchalik qiziqtirmasdi, maktabda odam-lar darslikda bor narsani so'rash bilangana kifoyalanshardi. Ota-ona-la-rimiz esa kundalik daftarimizdagi baholarga qarab ilm dara-ja-miz-ga baho berishardi. Munaqqid mana shularni jamlab, uch og'iz so'z-da ifoda etadi: "...bugungi kunda, - deb yozadi u, - mening kitob o'qi-shim, sening kitob o'qishing, uning kitob o'qishi hammamizning ta-fak-urimiz, ma'naviyatimiz shaxsiy ish bo'lmay qoldida". Chunki biz buyuk davlat qurmoqchimiz. Ulug'lik bobida ko'p buyuk davlatlarni ham ortda qoldiramiz. Mana shu o'rinda, munaqqid nima uchun ma-qo-laning sarlavhasida Napoleondan iqtibos olgani oydinlashadi. Davlatimizning muqaddas maqsadi – namoyon bo'ladi. Demak biz kuch-qudrat borasida emas, ulug'lik bobida bahs-lashamiz. Olim ha-yot-ni uning bor ziddiyatlari bilan teran angelaydi. Teran mushohada, va bekamu ko'st ifoda etish qobiliyatiga ega. Yoki ustoz-ning sho-gird-la-ridan biri yozganidek, "Ozod Sharafiddinov ma-qo-la-la-ri-da doimo shid-datli tezkor ohang, iloji boricha jiddiy masalalar xu-su-sida fikr yu-ritish yetakchilik etadi. Olim asarlarida teranlik, da-dil-lik, yahlitlik mav-jud" [6, 53.].

Ozod Sharafiddinovning publitsistik maqolalarini alohida-alohida hol-da olib qarasangiz ham yaxlit bir asar, ularni jamlab o'qisangiz ham yaxlit bir asar o'qigandek bo'lasiz. Bu adibning mahorati, bu uning ko'rgan kechirganlarini, o'qib-o'rganganlarini bir maqsad, bir ulug'-vor g'oyaga xizmat qildirganligi, uning qalamkash sifatidagi ma-horatidadir. Misol keltiramiz, muallif "Kitobsiz yashab bo'lmas" maqolasida ma'naviyatsiz odam talqinini berganini ko'rdik. "Inson baxt uchun tug'iladi" maqolasidagi quyidagi fikrlar, o'sha jumalarni

da-vomi yoki ularni to'ldirib kelmayaptimi, qarang? "...Inson deganda nimani tushunamiz? Har kuni katta-katta yeb ichishnimi? Aql bovar qilmaydigan hashamat bilan kiyinishnimi? Afsanaviy qasrlarda kimxobu duxobalarga o'ranib yashashnimi? Ha, bular albatta kerak. Lekin, ma'naviyatsiz, inson baxti to'lal bo'lmaydi! Tadbirkor o'z far-zand-larining, o'z oila a'zolarining va hamma odamlarning yuziga tik qa-ray oladigan vijdoni pok odam bo'lmoqi darkor. Bunga erishmoq uchun esa odam pul sanash, ishning ko'zini bilishdan tashqari, beni-ho-ya bilimdon, saviyasi yuksak, niyatlari pok, bir so'z bilan aytganda, te-ran ma'naviyat egasi bo'lishi lozim". [11, 62]

Ozod Sharafiddinovning publitsistik maqolalari uchun xa-rak-ter-li bo'lgan umumiy bir jihat bor. U kishi qaysi mavzuda qalam teb-ratmasin, bugunning eng dolzarb masalasi – ma'naviyat masalasi doimo oldingi safda turadi. Sirasini aytganda publitsistika davrning ho-zirjavob turi bo'lib hisoblanadi. U axborotlashtirish jarayonlari hukm-ronlik qilayotgan bugungi kunlarda, peshqadamlikni qo'lga ol-gani, badiiy ijoddan anchayin o'zib ketgani ham sir emas.

Ta'kidlanganlardan ma'lum bo'ladiki, tarjimada yozuvchi g'oya-si-ni saqlash uchun tarjimon ijodiy faoliyat tajribasiga ega bo'lishi lo-zim. Bu masalaning bir tomoni. Ikkinchi masala shundaki, tarjimada yo-zuvchi g'oyasini saqlash uchun tarjimon kitobxon bo'lishi shart. Bu borada Ozod Sharafiddinov o'z tajribasidan kelib chiqib deydi: "Abdulla Qahhor kitob o'qishni yozuvchilik mahoratini egallashining eng zarur shartlaridan biri deb bilar edi. Afsuski yozuvchilar o'r-ta-si-da ham, tanqidchilar o'rtasida ham juda ko'p o'qiydigan tom ma'noli zi-yoli odamlar bilan birga kitob o'qi-maydigan fikri tor, saviyasi past, alla-qachon ortda qolib ketganlar ham uchrab turadi. Ular ko'pincha bi-limsizliklarini quruq safsata bilan, balandparvoz gaplar bilan ni-qob-lashga urinadilar" [9,92].

Matyoqub Qo'shjonov "Milliy tiklanish" nomli maqolasida yoza-di: "...u adabiy jarayonni to'la tushunardi. Xususan, siyosiy ayblar bi-lan qatag'on qilingan adib va shoirlar ijodini qayta tiklashda jon-boz-lik ko'rsatdi" [5, 87].

Tarjimonning bu boradagi, Matyoqub Qo'shjonov aytmoqchi "jon-bozlik"larini o'tgan asrning 57-yillaridan izlash kerak bo'ladi. 1953-yili "xalq-lar dohiy-si" I.V.Stalinning o'limidan so'ng jamiyatda bir muddat erkinlik epkinlari esgandek bo'ldi. "Qirol o'ldi, yashasin qirol" deganlardek "markazqom"ning yangi xo'jay-inlari o'zlarini avvalgila-ri-dan farqli, demokrat

ekanliklarini ko'rsatmoq maqsadida, xalq-ga ya-qin – xalq manfaatlarini ko'zlab ish qilishlarini namoyon etmoq maq-sa-di-dagina ma'lum bir yon berishlariga yo'l qo'ydilar. Ayniqsa, "1957-yi-li shaxsga siqinish davri qatag'onlarining qoralanishi, qatag'on qur-bon-larining oqlanishi shodu xursandchilik bilan kutib olindi" [1, 6.].

Ammo, nohaqdan-nohaq surgunlarda, otuvlarda joni sabil bo'lib ketgan kishilarning ismini oqlash kimga nima berdi. Bo'yniga "xalq dush-mani" degan tavqilānat osilgan odamlarning qalbi jarohatlarga to'lib toshgan farzandlari, yaqin qarindoshlari bir oz taskintopgan bo'l-sa bordir. NKVD ning jinoiy ish "delo"lari bilan to'lib-toshgan tokchalarini bo'shatishga xizmat qilgandir ammo, jamiyatga u hech nima bermadi. "1958 yilning 31 yanvar kuni O'zbekiston Yozuv-chi-lar uyushmasi Cho'lponning adabiy merosini o'rganuvchi komissiya tuz-di. Komissiya raisi yozuvchilar uyushmasining o'sha paytdagi birinchi kotibi Bahrom Rahmonov, a'zolari esa Uyghun, Mirzakalom Ismoilii, G'ulom Karimov va men edim" - deb yozadi O.Sharafid-di-nov "Cho'lponni anglash" maqolasida. Shundan keyin men Yozuv-chi-lar uyushmasiga bir-ikki murojaat qildim, ortoqlar menga oshiq-mas-lik-ni maslahat berishdi" [8,48].

Zero, tarjima asarda yozuvchi g'oyasini saqlash uchun tar-ji-mon-ning tayyorgarlik darajasi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Buning uchun Ozod Sharafiddinov o'z ijodiy tajribasidan keng foydalangan. Aslida pub-litsistik asarlar tarjimasida yozuvchi g'oyasini saqlash uchun as-ar-ni to'g'ri talqin qilish lozim. Bunda quyidagi metodo-lo-gi-ya-ga asos-la-niladi: – tarjima tilining ravonligini ta'minlash;

- asar tarjimasida original g'oyasi va ruhini saqlab qolish;
- yozuvchi pozitsiyasini tushunish;
- davr uchun zaruriy jihatlarni hisobga olish.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ba'zida original asar us-lub jihatidan bo'sh bo'lishi mumkin. Bunday sharoitda tarjimon ma-ho-rati muhim ahamiyat kasb etadi. Eng asosiysi – publitsistik asarlar tar-jimasida so'zma-so'z tarjima o'zini oqlamaydi. Shu sababli bu o'rinda badiiy – stilistik jihat ustuvorlik qiladi. Ozod Sharafiddinov bu masalani to'g'ri anglab etgan va o'z ijodiy tajribasidan foy-da-lan-gan holda publitsistik asarlarni g'oyaviy yo'nalishini saqlab qolgan shakl-da tarjima qilganligini alohida ta'kidlash zarur.

REFERENCES

1. Akram A. (1992). Imperiyacha tafakkur uzoq yashaydimi? // Vatan. N6.
2. Karimov N. (1998). O'zbekning tarjimonlik mahorati. Toshkent.
3. Komilov N. (1999). Tafakkur karvonlari. –Toshkent: Ma'naviyat.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 18-maydagi №376-sonli "Jahon adabiyotining eng sara namunalarini o'zbek tiliga hamda o'zbek ada-biyoti durdonalarini chet tillariga tarjima qilish va nashr etish tizimini ta-ko-mil-lash-tirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
5. Qo'shjonov M. (2005). Adabiyotga bag'ishlangan hayot // Milliy tiklanish. Toshkent.
6. Rasulov A. (2001). Iste'dod va e'tiqod. // Fikrlash baxti. Sharq. Toshkent.
7. Salomov G'. (1979). Tarjimashunoslik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston.
8. Sharafiddinov O. (1997). E'tiqodimni nega o'zgartirdim//Tafakkur. 1997-yil, 1-son.
9. Sharafiddinov O. (1999). "Tirik satr"larning qismati // Sardaftar sahifalari. M.n. Toshkent.
10. Sharafiddinov O. (2001). Inson baxt uchun tug'iladi. Toshkent: Ma'naviyat.
11. Sharafiddinov O. (2001). Kitobsiz yashab bo'lmas // Ma'naviy kamolot yo'llarida. –Toshkent: Ma'naviyat.